

POSTANOWIENIE

21 listopada 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Dariusz Pawłyszcz

na posiedzeniu niejawnym 21 listopada 2024 r. w Warszawie

w sprawie z powództwa Ż. Z. i K. Z.

przeciwko [...] S.A. w W.

o ustalenie i zapłatę,

na skutek skargi kasacyjnej [...] S.A. w W.

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z 22 lutego 2023 r., I ACa 1577/22,

1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;

2. zasądza od [...] S.A. w W. łącznie na rzecz Ż. Z. i K. Z. 5400 (pięć tysięcy czterysta) zł kosztów postępowania kasacyjnego z odsetkami ustawowymi za opóźnienie po upływie tygodnia od dnia doręczenia niniejszego postanowienia zobowiązanemu.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z [...], [...], Sąd Okręgowy w S. ustalił nieistnienie pomiędzy stronami stosunku prawnego wynikającego z umowy kredytu na cele mieszkaniowe indeksowanego do franka szwajcarskiego (CHF) zawartej [...] przez powodowych konsumentów z poprzednikiem prawnym pozwanego banku i zasądził od pozwanego banku 33 260,37 zł i 40 523,76 CHF z odsetkami od 6 lipca 2020 r., oddalając powództwo w pozostałym zakresie.

Wyrokiem zaskarżonym skargą kasacyjną Sąd Apelacyjny w Szczecinie na skutek apelacji pozwanego banku zmienił wyrok Sądu pierwszej instancji

ograniczając odsetki do dnia 3 listopada 2022 r. oraz oddalił apelację banku w pozostałym zakresie.

Sąd odwoławczy podzielił stanowisko Sądu Okręgowego co do ustalenia nieważności umowy kredytu z powodu abuzywności jej klauzul przeliczeniowych i powstania wzajemnych roszczeń o zwrot spełnionych świadczeń. Uznał, że klauzule przeliczeniowe nie zostały zredagowane w sposób jednoznaczny, a były postanowieniami, które określały główne świadczenia stron. Jego zdaniem nie ma możliwości zastąpienia klauzul abuzywnych, a eliminacja zakwestionowanych niedozwolonych postanowień umownych doprowadziłaby do takiej deformacji regulacji umownej, że na podstawie pozostałej jej treści nie dałoby się odtworzyć treści praw i obowiązków stron. Zauważył też, iż w umowie kredytu nie przewidziano jakichkolwiek kryteriów, w oparciu o które bank ustalał kurs CHF. Oceniał również, że obciążenie wyłącznie kredytobiorców ryzykiem aprecjacji waluty uzyskane przez bank wskutek przewagi organizacyjnej i informacyjnej jest sprzeczne z dobrymi obyczajami oraz rażąco narusza interesy konsumentów. Wobec uznania oświadczenia banku o potrąceniu za skuteczne (doręczonego kredytobiorcom [...]) Sąd Apelacyjny zmienił orzeczenie w zakresie odsetek; wpłynęło to również na rozstrzygnięcie w przedmiocie kosztów procesu.

Pozwany bank zaskarżył wyrok Sądu Apelacyjnego skargą kasacyjną i wniósł o jej przyjęcie do rozpoznania w pierwszej kolejności ze względu na nieważność postępowania spowodowaną tym, że orzeczenie Sądu Apelacyjnego zostało wydane w składzie jednoosobowym, gdy w postępowaniu apelacyjnym sąd rozpoznaje sprawę w składzie trzech sędziów, a na posiedzeniu niejawnym sąd orzeka w składzie jednego sędziego z wyjątkiem wydania wyroku; skarżący powołał się na uchwałę składu siedmiu sędziów SN z 26 kwietnia 2023 r., III PZP 6/22 (OSNP 2023, nr 10, poz. 104).

Skarżący w sposób ewentualny wniósł o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania z uwagi na jej oczywistą zasadność dotyczącą tego, że:

1. w niniejszej sprawie błędnie ustalono nieważność umowy kredytu wskutek abuzywności postanowień umownych, gdyż jeden z kredytobiorców zarejestrował adres prowadzonej działalności gospodarczej

w kredytowanej nieruchomości, co wskazuje na inwestycyjny charakter kredytu, rozpoczynając wykonywanie tej działalności 10 miesięcy po zawarciu spornej umowy kredytu;

2. ustalono nieważność umowy kredytu wskutek abuzywności postanowień umownych, gdy została ona uzgodniona przez strony indywidualnie, określała główny przedmiot świadczenia stron i została sformułowana w sposób jednoznaczny, a kredytobiorcy byli w pełni świadomi zasad jej funkcjonowania, wpływu na charakter świadczeń płynących z umowy, ryzyk oraz korzyści z nią związanych, a także wpływu zmian kursowych na wysokość aktualnego zadłużenia; powołując się tu na wykształcenie ekonomiczne jednego z kredytobiorców;

3. orzeczono nieważność umowy kredytu wskutek abuzywności postanowień umownych i braku możliwości zastąpienia niedozwolonych postanowień obiektywnym i niezależnym od banku kursem waluty, czy przepisem dyspozytywnym, gdy postanowienia spornej umowy umożliwiające bankowi ustalenie tabel kursów kupna i sprzedaży walut na zasadach rynkowych w ramach uprawnień wynikających z przepisów Prawa bankowego przyznających bankowi autonomię w zakresie określania kursów walut stosowanych przezeń w rozliczeniach z klientami nie mogą zostać uznane za abuzywne, ponieważ stanowiłoby to bezpodstawne nadmierne ograniczenie swobody działalności gospodarczej banku;

4. błędnie uwzględniono roszczenie odsetkowe kredytobiorców i wadliwa jest też ocena wymagalności roszczenia kredytobiorców o zwrot nienależnego świadczenia.

Kolejnym wnioskiem ewentualnym skarżący wniósł o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania powołując się na występujące w sprawie istotne zagadnienie prawne i jednocześnie wywołujące w orzecznictwie rozbieżne oceny prawne, a odnoszące się do:

1. badania statusu konsumenta właściwego na moment zawarcia umowy kredytu, bez konieczności uwzględnienia okoliczności konkretnej sprawy, w szczególności tego, że umowa kredytu jest zobowiązaniem długoterminowym oraz tego, iż przez znaczny czas trwania umowy kredytu

środki pochodzące z kredytu wykorzystywane były na cele związane z prowadzeniem działalności gospodarczej, zarobkowej lub inwestycyjnej; problem ten dotyczy już wyżej wspomnianego miejsca wykonywania działalności gospodarczej przez jednego z kredytobiorców;

2. możliwości utrzymania w mocy umowy kredytu po wyeliminowaniu z niej części postanowień uznanych za abuzywne; problem utrzymania w mocy umowy kredytu został przez skarżącego zgłoszony również w ramach innej przesłanki.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Apelacja pozwanego podlegała rozpoznaniu w składzie jednego sędziego na podstawie art. 15zzs¹ ust. 1 pkt 4 ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych. Powołaną przez skarżącego uchwałą składu 7 sędziów z 26 kwietnia 2023 r., III PZP 6/22, Sąd Najwyższy uznał ten przepis za sprzeczny z Konstytucją, czym usiłował przywłaszczyć sobie kompetencje Trybunału Konstytucyjnego. Przy tym skład 7 sędziów był konsekwentny w uzurpowaniu sobie tych kompetencji i zgodnie z art. 190 ust. 3 Konstytucji, dotyczącym orzeczeń TK, określił, że uchwała obowiązuje od dnia jej podjęcia. Tymczasem zaskarżony wyrok został wydany wcześniej, 22 lutego 2023 r., i także w świetle uchwały nie zaszła nieważność postępowania. Zatem nie zachodzi nieważność postępowania przed Sądem Apelacyjnym.

Skarżący w różnych konfiguracjach zgłosił również wnioski o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania obejmujące (1) problem wpływu prowadzenia działalności gospodarczej przez jednego z kredytobiorców (zarejestrowania jej) pod adresem kredytowanej nieruchomości na nieważność umowy kredytu, (2) okoliczność indywidualnego uzgodnienia treści umowy, jej jednoznaczność i świadomość kredytobiorców co do zasad z niej wynikających, z uwzględnieniem wykształcenia jednego z kredytobiorców, (3) nieutrzymanie umowy w mocy i aspekt autonomii banku w zakresie określania kursów walut, (4) ocenę wymagalności roszczenia kredytobiorców i okres, za który zasądzono odsetki ustawowe od roszczenia głównego.

Skutkiem podniesienia zagadnienia prawnego czy potrzeby wykładni może być przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania tylko pod warunkiem, że przynajmniej jedno z możliwych rozwiązań tych problemów prowadzi do zasadności skargi kasacyjnej. Nie można przyjąć skargi do rozpoznania, jeżeli podlegałaby ona oddaleniu niezależnie od odpowiedzi na postawione problemy prawne czy interpretacyjne. Zarówno przedmiot tych problemów i argumentacja sformułowana przez bank nie przemawiają w niniejszej sprawie za przyjęciem skargi kasacyjnej do rozpoznania. Nie są jednocześnie przekonujące zastrzeżenia sformułowane przez bank w ramach przesłanki oczywistego uzasadnienia skargi kasacyjnej; tożsame zresztą z powołanymi przez bank zagadnieniami prawnymi i stąd omówione łącznie.

Odnosząc się – w ramach przedstawionych przez bank problemów – w pierwszej kolejności do nieważności umowy kredytu, niemożliwości utrzymania jej w mocy i autonomii banku w ustalaniu kursów walut, należy zauważyć, że uchwałą pełnego składu Izby Cywilnej SN z 25 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22, do rangi zasady prawnej podniesiono tezy, że:

1) w razie uznania, iż postanowienie umowy kredytu indeksowanego lub denominowanego odnoszące się do sposobu określania kursu waluty obcej stanowi niedozwolone postanowienie umowne i nie jest wiążące, w obowiązującym stanie prawnym nie można przyjąć, że miejsce tego postanowienia zajmuje inny sposób określenia kursu waluty obcej wynikający z przepisów prawa lub zwyczajów;

2) w razie niemożliwości ustalenia wiążącego strony kursu waluty obcej w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego umowa nie wiąże także w pozostałym zakresie.

Powyższe tezy, wiążąc w niniejszej sprawie (art. 88 u.s.n.), uniemożliwiają przyjęcie skargi kasacyjnej, gdyż wykluczają trwanie stosunku prawnego po usunięciu z treści umowy źródła kursu walutowego. W celu uwzględnienia wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania skarżący musiałby zakwestionować tezę Sądu drugiej instancji o nieuczciwym charakterze przeliczników walutowych ustanowionych w umowie lub zakwalifikowaniu umowy jako umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej. W orzecznictwie jest utrwalona teza o niedopuszczalności stosowania kursów walutowych ogłaszanych jednostronnie przez bank. Nieważność zawartego w umowie odwołania się do kursów walutowych

ogłaszanych przez bank prowadzi, w świetle powołanej wyżej uchwały SN z 25 kwietnia 2024 r., do nieważności umowy kredytu.

Teza uchwały o nieważności umów indeksowanych i denominowanych nie jest konsekwencją uznania kursów walutowych za część mechanizmu indeksacji lub denominacji, lecz jest konsekwencją tezy o braku podstaw do poszukiwania w drodze analogii innego źródła kursu w miejsce niedozwolonego kursu ustanawianego przez bank. Kurs walut obcych ogłaszany przez bank na podstawie art. 111 ust. 1 pkt 4 p.b. wiąże klientów banku przy dokonywaniu z bankiem czynności w okresie od ogłoszenia kursu do ogłoszenia nowego kursu. Istotne jest tu jednak to, iż nie można umową związać konsumenta kursami, które dopiero zostaną ogłoszone, a orzecznictwo jednolicie uznaje takie związanie przyszłym kursem za niedozwolone. Postanowienie o odesłaniu do tabeli kursowej banku, jako współokreślające wysokość pozostałego do spłaty zadłużenia, czyli główne świadczenie kredytobiorcy, co do zasady nie podlega ocenie w świetle art. 385¹ § 1 k.c., lecz tylko pod warunkiem, że postanowienie to zostało sformułowane w sposób jednoznaczny. Utrwalona jest rozszerzająca wykładnia tego warunku jako obejmującego nie tylko tekst warunku (jest jasne, co znaczy stosowanie kursu ogłoszonego przez bank), lecz także mechanizm działania tego warunku. Aby odesłanie było dozwolone, w umowie musiałyby zostać zawarte szczegółowe zasady ustalania kursu tak, aby kredytobiorca sam mógł obliczyć ten kurs w danej chwili.

Bank nie zdołał skutecznie zakwestionować powyższej oceny powołując się na niemieszkaniowy charakter umowy kredytu i zarejestrowanie działalności gospodarczej jednego z kredytobiorców pod adresem kredytowanej nieruchomości. Bank nie wykazał, że cel umowy kredytu nie był mieszkaniowy, co więcej umowę kredytu zawierało dwóch kredytobiorców, a nie jeden, który prowadził działalność gospodarczą z wykorzystaniem adresu domowego do rejestracji tej działalności. Sam bank wskazuje też na rozpoczęcie wykonywania tej działalności dopiero 10 miesięcy po zawarciu spornej umowy kredytu, a dla oceny ważności umowy kredytu istotny jest moment jej zawarcia. Wobec podniesienia tego argumentu przez bank, należy dostrzec, że nie budzi jakichkolwiek zastrzeżeń to, iż na podstawie art. 385² k.c. dla stosowania art. 385¹ k.c. istotna jest chwila zawarcia umowy (uchwały w składzie 7 sędziów SN z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17,

OSNC 2019, nr 1, poz. 2, z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56). Nie istnieje przepis wyłączający umowę zawartą z konsumentem spod tej oceny, jeżeli już po zawarciu umowy kredytobiorca przeznaczył kredyt na działalność gospodarczą. Taka zmiana przeznaczenia kredytu może stanowić naruszenie umowy kredytu. Nie pozbawia kredytobiorcy statusu konsumenta posiadany jednocześnie status przedsiębiorcy. Każda osoba fizyczna będąca przedsiębiorcą jest jednocześnie konsumentem i dla stosowania art. 385¹ k.c. istotne jest, czy umowa została zawarta poza zakresem działalności gospodarczej (zob. postanowienia SN z 3 kwietnia 2024 r., I CSK 2181/23, z 24 czerwca 2024 r. I CSK 664/23).

Na ocenę nieważności umowy kredytu nie wpływa też problem świadomości ryzyk i wyższego wykształcenia jednego z kredytobiorców. O ile wiedza kredytobiorcy może ułatwiać zrozumienie klauzul umownych, to osoba taka może korzystać ze statusu konsumenta, jeżeli dokonywana przez nią czynność nie jest bezpośrednio związana z jej działalnością gospodarczą lub zawodową – art. 22¹ k.c. Ocenie tej nie przeczy aktywność zawodowa realizowana na innym polu „niekonsumenckim”, ale nie związanym bezpośrednio z umową, posiadanie specjalistycznej wiedzy, doświadczenia i umiejętności w zakresie danej branży (zob. postanowienia SN z 3 kwietnia 2024 r., I CSK 2181/23, z 24 czerwca 2024 r. I CSK 664/23).

Bank nie podważył skutecznie rozstrzygnięcia Sądu Apelacyjnego o datach naliczania odsetek od zasądanego kredytobiorcom roszczenia. Nie ma wątpliwości co do oceny daty wymagalności roszczenia o zwrot świadczeń zapłaconych przez kredytobiorców w wykonaniu nieważnej umowy kredytu, a w konsekwencji daty, od której należy liczyć odsetki za opóźnienie. Otóż ze względu na przyznaną kredytobiorcy będącemu konsumentem możliwość podjęcia decyzji co do sanowania klauzuli abuzywnej są dwa warunki wymagalności roszczenia o zwrot spłat kredytu: powołanie się przez kredytobiorcę – konsumenta na nieważność postanowień umowy oraz wezwanie do zapłaty (zob. uchwałę składu 7 sędziów SN z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21). Jednocześnie z zakwestionowaniem ważności umowy przez kredytobiorcę rozpoczyna się bieg przedawnienia roszczenia banku o zwrot kredytu, gdyż także bank może już wówczas wezwać kredytobiorcę o zwrot swojego nienależnego świadczenia (pkt 4 powołanej wyżej uchwały SN

z 25 kwietnia 2024 r.). Poza zakresem zarzutów kasacyjnych pozostaje kwestia, czy Sąd drugiej instancji prawidłowo uznał, że warunkiem skuteczności potrącenia jest uprzednie wezwanie do zapłaty, a tym samym czy prawidłowo zastosował art. 499 zdanie 2 k.c.

Biorąc powyższe pod uwagę Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁹ k.p.c. oddalił wniosek o przyjęcie skargi do rozpoznania.

Już tylko na marginesie należy zwrócić uwagę na nieprawidłową redakcję zaskarżonego wyroku. Sąd drugiej instancji zmienił rozstrzygnięcie Sądu Okręgowego przez zmianę daty końcowej prawa do odsetek z dnia zapłaty na 3 listopada 2022 r., lecz nie oddalił przy tym powództwa co do odsetek od 4 listopada 2022 r. Nie można uznać, że oddalenie to mieści się w niezaskarżonym apelacją i niezmienionym pkt III wyroku Sądu Okręgowego o oddaleniu powództwa w pozostałym zakresie, gdyż Sąd ten nie oddalił żądania odsetek od 4 listopada 2022 r. Taką redakcją Sąd drugiej instancji pozbawił powodów możliwości zaskarżenia oddalenia części ich żądania co do odsetek (przy założeniu, że wartość przedmiotu zaskarżenia wynosiłaby co najmniej 50 000 zł). Powyższy błąd wskazuje, że zamiast frazy „oddala powództwo w pozostałym zakresie” wskazane jest dokładne określanie oddalonej części żądania pozwu, co dodatkowo rozwiewa wątpliwości, czy sąd orzekł o całości żądania i powodowi przysługuje tylko apelacja, czy też sąd pominął część żądania i obydwu stronom przysługuje wniosek o uzupełnienie wyroku.

Na podstawie art. 98 k.p.c. powodowi przysługuje od skarżącego zwrot kosztów sporządzenia odpowiedzi na skargę kasacyjną w wysokości stawki minimalnej określonej w stosowanym odpowiednio § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Min. Sprawiedl. w sprawie opłat za czynności radców prawnych.

(A.T.)

[a]